

به یاد استاد

دکتر سید حسن حسینی آبری

درگذشت ناپهنگام استاد دکتر سید حسن حسینی آبری ضایعه‌ای بود دردناک بر خانواده جغرافیای ایران، هیأت سردبیری و کارکنان مجله جغرافیا و توسعه، فقدان آن فقیه سعید را به همه اندیشمندان و فرهیختگان بخصوص جغرافیدانان کشور تسلیت می‌گوید.

دکتر سید حسن حسینی آبری در سال ۱۳۱۸ در قریه آبر از توابع شهر اصفهان (سه کیلومتری شرق شهر) در یک خانواده زارع خرده‌مالک خوشنام متولد شد. وی تحصیلات ابتدایی خود را در دبستان جلالیه و خواجه نظام‌الملک، متوسطه

را در دبیرستان کازرونی و دانشسرای کشاورزی و دوره کارشناسی را در دانشگاه اصفهان، کارشناسی ارشد را در دانشگاه تهران و دکتری را در دانشگاه اسلامی علی‌گره هندوستان به پایان رساند. ۱۷ سال در آموزش و پرورش و عمدتاً در مناطق روستایی (فقط ۳ سال در شهر اصفهان)، از کلاس اول ابتدایی تا دوره‌های تربیت معلم تدریس کرد. وی در سال ۱۳۵۴ با سمت مربی آموزشی در گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان استخدام شد. با تلاش علمی و با تحقیق و پژوهش‌های پیگیر و مستمر در سال ۱۳۵۷ به مرتبه استادیاری، در سال ۱۳۷۵ به مرتبه دانشیاری و در اسفند ۱۳۸۰ به درجه استادی (پروفسوری) ارتقا یافت. دکتر حسینی از آغاز تحصیل در رشته جغرافیا علاقه زیادی به مطالعه زاینده‌رود داشت، به طوری که پایان‌نامه دکتری ایشان درباره زاینده‌رود بود و لذا با مطالعه و تحقیق گسترده در این ارتباط، دهها مقاله درباره مسایل زاینده‌رود منتشر نمود.

از سال ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۵ الگوسازی در جهت چگونگی مردمی کردن احیای مراتع و کویرزدایی را با پشتیبانی مجتمع فولاد مبارکه، در خصوص مناطق روستایی پیرامون آن به آزمون گذارد و دستورالعمل‌های اجرایی آن را با توجه به سنت‌های مرتعداری گذشته ایران تهیه کرد. این امر مهم زمینه‌ساز آن گردید که امروزه واگذاری مراتع به دامداران جنبه‌ی قانونی و اجرایی یافته است. وی همچنین اولین نمونه عملی از چگونگی تغذیه مصنوعی اراضی کشاورزی با بهره‌گیری از سیلاب‌ها، را با کمک مجتمع فولاد مبارکه در شهرستان شهرضا اجرا کرد و پاسخی بسیار امیدوارکننده در احیای ۲۵ رشته از قنات‌های منطقه به دست داد که مبنای توسعه آبخیزداری و آبخوان‌داری در دیگر نقاط کشور قرار گرفت.

از سال ۱۳۶۶ که مسأله محرومیت‌زدایی از بشاگرد در استان هرمزگان با حمایت مالی و معنوی کمیته امداد امام خمینی(ره) فراگیر شد، ایشان با همکاری یک شخصیت فرهیخته و عارف به نام "والی" این مهم را وجهه همت خویش قرار داد و با پیگیری و تلاش بیش از ۱۸ سال در این ارتباط نهایتاً با همت بلند، توانست مسأله آبخیزداری مشارکتی را در بشاگرد نهادینه نموده و مسیری تازه را برای محرومیت‌زدایی این منطقه و سایر مناطق مشابه باز نماید. سپس از منطقه بشاگرد به بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در مطالعات توسعه روستایی پیوست و حدود ۷۰ طرح هادی روستایی در استان‌های مختلف کشور را راهبری نمود. روح بلند و همت وصف‌ناپذیر ایشان در خدمت‌رسانی به محرومین، وی را بر آن داشت که در سال ۱۳۷۹ با همکاری استانداری سیستان و بلوچستان به پی‌جویی چگونگی محرومیت‌زدایی از نواحی توسعه‌نیافته روستایی در این استان پرداخته و نهایتاً تلاش‌های پی‌گیر و مستمر او منجر به ارائه "چهارچوب نظری الگوی توسعه مجموعه‌های روستایی در سیستان و بلوچستان و به‌صورت موردی در نواحی روستایی چاهان و زرآباد در جنوب بلوچستان" گردید. دغدغه محرومین و محرومیت‌زدایی تا آخر عمر از دل مشغولی‌های اصلی دکتر حسینی‌ابری بود، بطوری‌که دقیقاً دو هفته قبل از درگذشتشان در همایشی که تحت عنوان "جغرافیا، توسعه، دفاع و امنیت در جنوب شرق کشور" توسط دانشگاه امام حسین (ع) در سالن وزارت کشور برگزار گردید، ایشان به عنوان یکی از سخنرانان کلیدی، مقاله‌ای را تحت عنوان "محرومیت و امنیت" ارائه نمودند که محتوای آن در رابطه با چگونگی توسعه روستایی نواحی محروم در مناطق مرزی سیستان و بلوچستان و پایداری توسعه و امنیت در این منطقه بود. در عین حال ایشان پس از ارائه مقاله در جلسه پرسش و پاسخ مدعوین و شرکت‌کنندگان، دلسوزانه و دردمندانه به ارائه راهبردهای توسعه‌ای و امنیتی مناطق محروم و بخصوص نواحی روستایی سیستان و بلوچستان پرداخت.

دکتر حسینی‌ابری در فعالیت‌های دانشگاهی علاوه بر تحقیق، پژوهش و تدریس در دوره‌های دکتری، کارشناسی ارشد و کارشناسی جغرافیا در دانشگاه اصفهان، نجف‌آباد و غیره، راهنمایی و مشاوره بیش از ۵۰ پایان‌نامه دوره کارشناسی، ۴۰ پایان‌نامه کارشناسی ارشد و ۱۰ پایان‌نامه دکتری را نیز به انجام رسانید، همچنین کتاب‌های متعددی درباره روستاها و فرهنگ غنی روستایی کشورمان از این استاد پر تلاش به یادگار مانده است؛ از جمله کتاب ارزشمند "زاینده‌رود از سرچشمه تا مرداب" که در واقع حاصل یک عمر تلاش علمی اوست؛ به‌طوری‌که جهت تدوین این کتاب وی مسیر زاینده‌رود را از سرچشمه تا مرداب گاوخونی چندین بار با پای پیاده طی کرده و در عین حال به منظور تحقق این مهم، مدیریت سنتی و تقسیم‌نامه آب رودخانه زاینده‌رود را که در طوماری به نام طومار شیخ بهایی به صورت ده به ده و مزرعه به مزرعه درج شده است را با دقت و وسواس علمی مطالعه و از متن سیاقی، آن را به متن امروزی برگردانده است. کتاب دیگر او "مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران" است که در آن سعی شده تا مسائل روستایی ایران را از قدیم‌ترین ایام روستانشینی در این کشور تا به امروز

به گونه‌ای سیستمی و با هدف حصول به نتایج کاربردی درباره توسعه روستایی کشور پیگیری نموده و تجارب نیاکان مان را در مدیریت منابع طبیعی و کارکردهای انسانی در جوامع روستایی جمع‌آوری نماید، و با تجزیه و تحلیل آن سنت‌ها، چگونگی به روز نمودن آن یا در واقع برقراری نوعی آشتی بین سنت و مدرنیسم، راهبردهای توسعه روستایی امروز کشور را تبیین نماید. این کتاب به عنوان کتاب برتر سال ۱۳۸۱ در رشته‌های تاریخ و جغرافیا برگزیده شد. دکتر حسینی در دی‌ماه سال ۱۳۸۸ لوح سپاس و جایزه ویژه همایش تجلیل از خادمان فرهنگ مکتوب را به دلیل ارزش علمی و پژوهشی اثر، وسعت دید و دقت علمی مؤلف در نگارش کتاب "اصفهان ره‌آورد زاینده‌رود" به خود اختصاص داد. سرانجام دکتر حسینی پس از عمری تحقیق و پژوهش و خدمت به محرومین و مناطق روستایی کشور به ویژه "بشاگرد" در غروب غم‌انگیز روز جمعه ۱۳۸۹/۳/۲۱ در حالی که قصد داشت باز به بشاگرد سفر کند، به دیدار محبوب شتافت. روحش شاد و راهش پررهرو باد.

در پایان جا دارد تا از همکاران محترم دانشگاه اصفهان بخصوص آقایان دکتر سیروس شفقی و دکتر حسنعلی غیور و همچنین سرکارخانم افروزالسادات حسینی‌ابری (دختر مرحوم دکتر حسینی‌ابری) که اطلاعات مفید و ذی‌قیمتی را در رابطه با زندگی این مرحوم در اختیار دفتر مجله جغرافیا و توسعه قرار داده‌اند، نهایت سپاس و تشکر خویش را ابراز دارم. در ادامه برخی از فعالیت‌های علمی و پژوهشی استاد دکتر سیدحسن حسینی‌ابری به شرح ذیل تقدیم می‌گردد؛

تألیف کتب علمی و دانشگاهی:

- اصفهان ره‌آورد زاینده‌رود، مرکز اصفهان‌شناسی و خانه ملل، ۱۳۸۷ (کتاب برگزیده سال ۱۳۸۸).
- جایگاه روستا در فرآیند توسعه ملی از دیدگاه صاحب‌نظران، مؤسسه توسعه روستایی، ۱۳۸۲ (۱۵ صاحب‌نظر از جمله دکتر سیدحسن حسینی‌ابری).
- بشاگرد محرومیت و محرومیت‌زدایی، دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۱.
- مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران، دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۰، چاپ دوم ۱۳۸۳ (کتاب سال ۱۳۸۱).
- زاینده‌رود از سرچشمه تا مرداب، نشر گل‌ها، اصفهان، ۱۳۷۹.
- بررسی اثرات فعالیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کمیته امداد در منطقه بشاگرد، کمیته امداد، تهران، ۱۳۷۵ در ۳ جلد.
- بشاگرد (گذری بر جهات محرومیت منطقه)، دانشگاه اصفهان، ۱۳۶۹.
- مسائل عینی روستاهای ما، دانشگاه اصفهان، ۱۳۵۹.

مقالات علمی و پژوهشی:

- محرومیت و امنیت؛ اولین همایش جغرافیا، توسعه، دفاع و امنیت در جنوب شرق ایران، دانشگاه امام حسین (ع) تهران، ۴ و ۵ خرداد ۱۳۸۹.
- ضرورت پیوند دانش بومی با دانش رسمی در توسعه روستایی به همراه الگوی اجرایی، دومین همایش توسعه روستایی ایران، تهران، ۱۳۸۶.
- مدیریت آبها در منطقه حاشیه صحرائی ایران، مجله علمی Geographer، شماره ۴۷/۳ به زبان انگلیسی، علیگره هندوستان، سال ۲۰۰۰.
- تجربه‌ای از توسعه روستایی در ایران، مجله محیط‌شناسی، شماره ۵۴ به زبان انگلیسی، بنارس هندوستان، سال ۲۰۰۱.
- تجارب ۱۵ ساله در محرومیت‌زدایی روستایی، مجله علمی Geographer، شماره ۴۵/۲ به زبان انگلیسی، علیگره هندوستان، سال ۲۰۰۱.
- بررسی نیازها و اولویت‌های جامعه روستایی از نظر زنان روستایی استان یزد، مجله علمی - پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، شماره ۲۰، ۱۳۸۵.
- دانش بومی، روستا و توسعه، همایش روستا و توسعه، دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.
- دانش بومی و توسعه پایدار روستایی، اولین همایش جغرافیا در قرن ۲۱، نجف‌آباد، ۱۳۸۵.
- اصفهان و زاینده‌رود، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، مشهد، شماره ۷، ۱۳۸۴.
- بشاگرد ناظر بر سواحل دریای عمان و مدخل خلیج فارس، همایش خلیج فارس، گروه تاریخ دانشگاه اصفهان، خرداد ۱۳۸۴.
- مشارکت دولت و مردم ضرورت توسعه پایدار روستایی، کنگره چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۴.
- دانش بومی و امور تعاونی، همایش تعاون و دانش، دانشگاه آزاد خوراسگان و اداره کل تعاون استان اصفهان، اسفند ۱۳۸۴.
- سنت‌های مدیریتی و توسعه روستایی در ایران، مجله اندیشه حوزه، شماره ۴۳، مشهد، ۱۳۸۳.
- نقش زنان و دختران روستایی در حفاظت از آبخیزها، سازمان ملی یونسکو در ایران (به دو زبان انگلیسی و فارسی)، ۱۳۸۲.
- پاسخ به ۵ سؤال در توسعه روستایی ایران، نخستین N.G.O ترویج فرهنگ روستایی در ایران، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲.
- بازگشت به خویشتن در مدیریت روستایی ایران، مجله توسعه ناحیه‌ای، دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۲، ۱۳۸۳.
- توجه به مدیریت روستایی، فلسفه، کلام و عرفان، مجله اندیشه حوزه، شماره ۴۳ و ۴۴، مشهد، ۱۳۸۲.

- زاینده‌رود و اصفهان، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۰، مشهد، ۱۳۸۲.
- ارائه یک الگوی اجرایی توسعه روستایی، مجله پژوهشی اندیشه حوزه، شماره ۲۵، مشهد، ۱۳۸۰.
- اصفهان باغ شهر صفویه، گزارش سمینار اصفهان شناسی، جلد دوم دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۰
- یاد باد آن روزگاران یاد باد زنده رود و باغ کاران یاد باد، فرهنگ اصفهان، شماره ۲۱، ۱۳۸۰.
- مدیریت آب ها در ایران (دیروز- امروز و فردا)، مجله علوم انسانی دانشگاه سیستان و بلوچستان، شماره ۱۳، زاهدان، ۱۳۸۰.
- کدخدای سابق ده، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۶۲، مشهد ۱۳۸۰.
- گونه‌گونی‌های محیطی و همگرایی های رفتاری (ایران و چین)، مجله علوم انسانی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان ۱۳۷۹.
- خوش‌نشینان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۵۷ و ۵۶، مشهد، ۱۳۷۹.
- روستا در مفهوم واقعی آن، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۵۳ و ۵۲، مشهد، ۱۳۷۹.
- سنت‌های محلی و توسعه روستایی در ایران، مجله دانشکده ادبیات، دانشگاه اصفهان، شماره ۱۳ و ۱۴، ۱۳۷۷.
- تجارب آبخیزداری در محرومیت زدایی بشاگرد، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۳۷، مشهد، ۱۳۷۷.
- مدیریت سنتی آب زاینده‌رود (بحثی در تکنولوژی بومی ایران)، مجله علمی پژوهشی دانشکده ادبیات اصفهان، ۱۳۷۷.
- بشاگرد، دانش‌نامه جهان اسلام، ۱۳۷۶.
- همیاری سنتی در بازیابی یک سد قدیمی، مجله دانشکده ادبیات، دانشگاه اصفهان، شماره ۱۰ و ۱۱، ۱۳۷۸.
- تجارب آبخیزداری در محرومیت زدایی بشاگرد، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۳۷، مشهد، ۱۳۷۴.
- مروری بر منطقه کوه‌رنگ در رابطه با اسکان عشایر، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۳۵، مشهد، ۱۳۷۳.
- "بشاگرد" فقر محیطی یا فراموش شدگی سیاسی؟، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۳۰، مشهد، ۱۳۷۲.
- زاینده‌رود و استفاده از سیلاب‌ها و هرزآب‌های آن، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی اصفهان، ۱۳۷۰.
- محرومیت در بشاگرد، مجله دانشگاه انقلاب، جهاد دانشگاهی، تهران، ۱۳۶۷.
- تعاون سنتی الگوی تحول روستا، مجله جهاد سازندگی، تهران، ۱۳۶۵.
- زاینده‌رود منبعی محدود در اصفهان، مجله کمیته آب و فاضلاب اصفهان، ۱۳۶۹.
- مردمی کردن احیای مراتع و جنگل‌ها، مجله جهاد سازندگی، تهران، ۱۳۶۵.
- مرداب گاوخونی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی شماره ۱، دانشگاه اصفهان، ۱۳۶۱.
- بررسی اجمالی طومار شیخ بهایی، مجله روابط بین‌الملل دانشگاه اصفهان، ۱۳۶۲.

افتخارات، تشویق‌نامه‌ها و نشان‌ها

- مدال طلای دانش و فرهنگ دانش‌آموختگان ممتاز در دوره کارشناسی، دانشگاه اصفهان، ۱۳۵۴.
- تقدیرنامه از دفتر مرکزی کمیته امداد به خاطر ۱۵ سال همکاری با محرومیت‌زدایی بشاگرد، ۱۳۸۱.
- دریافت لوح سپاس به مناسبت کتاب برتر سال ۱۳۸۱ (کتاب مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران) در رشته‌های تاریخ و جغرافیا.
- دریافت لوح تقدیر از ریاست محترم مجمع تشخیص مصلحت نظام، آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، به عنوان فرهیخته توسعه روستایی، ۱۳۸۶.
- ده‌ها تقدیرنامه از بیش از ۳۵ کنفرانس ملی و بین‌المللی داخل و خارج از کشور.

مسئولیت‌های اجرایی و عضویت در شوراهای و کمیته‌ها

- مشاور استاندار سیستان و بلوچستان در توسعه محور شرق، ۴ سال، ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳.
- عضو شورای عالی حفاظت محیطی حوزه زاینده‌رود اصفهان، قریب ۱۰ سال.
- سرپرستی امور دانشجویان دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، بیش از ۶ سال.
- سرپرست خدمات عمومی دانشگاه اصفهان، از سال ۱۳۶۱ تا ۱۳۶۶.
- مدیر گروه جغرافیا دانشگاه اصفهان، از سال ۱۳۷۷ تا ۱۳۷۹.
- مشاور مجتمع فولاد مبارکه در بخش ارتباط صنعت و روستاهای پیرامون از سال ۱۳۶۲ تا ۱۳۷۰.
- عضو سازمان ملی یونسکو قریب ۱۲ سال.
- عضو مؤسسه مدیریت منابع آب (IWMI) در سریلانکا قریب ۱۳ سال.
- عضو کمیته آمایش سرزمینی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان، قریب ۷ سال.
- عضو کمیته تهیه چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه استان اصفهان، حدود ۴ سال.
- عضو مؤسس و مشاور دفتر فنی روستایی مهاباد در استانداری یزد، ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۸.
- عضو دائم کانون حفاظت محیط زیست و توسعه پایدار مرکز هم‌اندیشی توسعه استان اصفهان.
- مشاور پیوسته سازمان عمران زاینده‌رود.
- عضو مؤسسه NGO توسعه روستایی ایران.

امید است انشاء... روح پاکش در کنار اجداد طاهرینش قرین رحمت و مغفرت بوده و راه او همیشه ایام پر رهرو باد.

دکتر عیسی ابراهیم‌زاده

مدیر مسؤول مجله جغرافیا و توسعه